

ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ ДОХОДУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ТА МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

TRANSPARENCY OF NATURE OF INCOME IN NATIONAL AND INTERNATIONAL PRACTICE

УДК: 657.3

Сусіденко О.В.

к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування Ужгородського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто проблеми обліку товарно-матеріальних цінностей у сучасних умовах та процес відображення їх в обліку. Висвітлені питання пристосування сучасної системи обліку товарно-матеріальних цінностей на підприємствах до вимог оптимізації оперативності та достовірності надання інформації для потреб менеджменту з метою раціоналізації управління активами та підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання загалом.

Ключові слова: облік, товарно-матеріальні цінності, доход, нормативно-правове забезпечення обліку.

В статье рассмотрены проблемы учета товарно-материальных ценностей в современных условиях и процесс отражения их в учете. Освещены вопросы приспособления современной системы учета товарно-материальных ценностей на предприятиях

к требованиям оптимизации оперативности и достоверности предоставления информации для нужд управления с целью рационализации управления активами и повышения эффективности деятельности субъектов хозяйствования в целом.

Ключевые слова: учет товарно-материальные ценности, доход, нормативно-правовое обеспечение учета.

The article deals with the problems of inventory accounting in modern conditions and the process of their reflection in the account. Coverage of the issue of adapting the modern accounting system of inventories to the requirements of optimizing the efficiency and reliability of providing information for management needs in order to rationalize asset management and improve the efficiency of business entities in general.

Key words: accounting, inventory, income, regulatory support of accounting.

Постановка проблеми. Інтеграція України зі світовою економікою потребує узгодження основних характеристик доходу з аналогічною системою характеристик, що використовується у міжнародному науковому вжитку. Розвиток ринкової економіки вимагає від підприємств України раціонального й економічно обґрунтованого підходу до планування діяльності, визначення стратегії

збільшення доходів підприємства, аналізу й оцінки отриманих результатів. Однією з найголовніших складових частин стратегії фінансової політики підприємства є політика максимізації доходності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий внесок у розроблення теоретичних основ і методологічних підходів до проблеми обліку ТМЦ і їх використання зробили провідні вчені-еконо-

місти: М.Т. Білуха, В.Г. Гетьман, М.Я. Дем'яненко, В.П. Завгородній, Т.Г. Китайчук, Л.Г. Михальчишина, М.Ф. Огійчук, В.Ф. Палій, Г.М. Підлісецький, Н.Л. Правдюк, П.Т. Саблук, В.І. Янчук та інші.

Розвитку теорії і практики обліку та контролю, максимально наближеної до ринкових умов, сприяють праці М.С. Пушкаря, Л.В. Гуцаленко, О.А. Подолянчук, Н.М. Малюги, Ф.Ф. Бутинця, Н.В. Чебанової, Г.В. Савицької, Я.В. Меха, М.Р. Чумаченка, С.В. Бордаша, Н.М. Ткаченко, П.Я. Поповича, Б.Ф. Усача та інших.

Неоднозначність підходів до трактування категорій «товарно-матеріальні цінності», «виробничі ресурси», «матеріальні ресурси», «запаси», «виробничі запаси» свідчить про необхідність та актуальність подальших досліджень та напрацювань щодо уточнення та поглиблення сутності товарно-матеріальних цінностей.

Постановка завдання. Мета статті – обґрунтування та розкриття теоретичних і методичних положень обліку доходів, спрямованих на вдосконалення організації обліку та управління доходами підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність уточнення сутності категорії доходу виникає через розвиток нової парадигми управління економічними процесами суб'єктів господарювання, яка отримала назву «стратегічне управління підприємством». Особливість сучасного підходу до відображення в обліку товарно-матеріальних цінностей полягає в основному у вирішенні питань щодо їх вартісної оцінки. Наведена у статті інформація про операції з товарно-матеріальними цінностями формується відповідно до методів оцінки, передбачених національними стандартами бухгалтерського обліку.

Вчені розглядають різні аспекти цього поняття і трактують «дохід» по-різному. На процес становлення та розвитку бухгалтерського обліку найбільше вплинули італійська, французька, німецька, англо-американська та російська школи.

Розглянуті наукові школи незалежно від їх напрямів, предмета та методу вивчення мали величезний вплив на формування світової бухгалтерської науки, що зумовило пошук нових наукових досліджень у різних галузях економічних знань, а також вплинуло на організацію бухгалтерського обліку доходів на підприємствах того часу. Також слід зауважити, що питання трактування поняття доходів у бухгалтерському обліку та економічними науками не втратило актуальності й сьогодні [10, с. 22–23].

Першими сутність доходу як багатства намагалися розкрити представники першої школи політичної економії – меркантилісти Т. Мен, Д. Стюарт, А. Монкретєн у XVI – XVIII століттях. Основну увагу ними було приділено грошовій формі вартості. Доходом вважалось накопичення грошей та дорогоцінних металів у результаті продажу товару за вищою ціною [5, с. 566].

Вітчизняний та зарубіжний досвід обліку та контролю в аграрній галузі показує, що за відповідного запита користувачів формування облікової інформації щодо наявності та руху товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ), оцінки стану її збереження зростає економічна результативність функціонування підприємства у вигляді отриманого прибутку.

Адекватна кількісна інформація про товарно-матеріальні цінності та її об'єктивна оцінка в обліку створює можливість приймати необхідні рішення в умовах швидкоплинного ринкового середовища, задовольняючи потреби власного виробництва та досягаючи високих фінансових результатів.

Вартість товару визначалася виходячи з суспільно необхідної праці, затраченої на виробництво товару. Дохід ними досліджено як різні вираження затраченої праці найманих робітників (заробітна плата, прибуток, рента, проценти тощо) [9, с. 250–256].

Д. Рікардо у своїх працях також приділяв значну увагу доходам та джерелам їх утворення (рис. 1). Основне джерело утворення доходу Д. Рікардо вбачав у капіталі, під яким він розумів сукупність

Рис. 1. Доходи та джерела їх утворення за Д. Рікардо

певних виробничих відносин із приводу привласнення засобів виробництва і результату праці: земля – земельна рента; праця – заробітна плата.

Отже, він вважав, що тільки разом це все може приносити дохід. А розвиток капіталізму приведе до зменшення значення ренти як джерела доходу, і залишаться два великих джерела його утворення – прибуток і заробітна плата. Тому, з огляду на економічну ситуацію сьогодення, формулу, запропоновану Д. Рікардо, можна вважати актуальною [8, с. 100–102].

На сучасному етапі розвитку є певні теорії доходу, які деякою мірою інтегрують погляди економістів, вчення котрих досліджувалися вище.

Факторна теорія доходів – розглядає дохід підприємства як результат корисного використання певних видів економічних ресурсів або факторів виробництва. Факторну теорію доходу підтримують більшість сучасних економістів, вважаючи її базовою у процесі розгляду сутності цієї категорії.

Інші теорії доходу підприємства лише доповнюють її основний зміст. Компенсаторна теорія доходу (або теорія підприємницького доходу) – розглядає дохід як плату (компенсацію) підприємцю за здійснення підприємницької діяльності. Ця плата (або дохід підприємця) складається щонайменше з двох частин.

Одна частина підприємницького доходу становить плату за звичайну працю підприємця, пов'язану з організацією та веденням господарської діяльності (вона дорівнює платі, яку б він мав змогу отримувати, продаючи свою працю іншим власникам). Друга частина підприємницького доходу становить плату за те, що підприємець бере на себе ризик, який перевищує середньоринковий. Ця плата виникає як компенсація підприємцю за прийняття успішних управлінських рішень в умовах невизначеності ринкової ситуації [1].

Інноваційна теорія доходу розглядалася певною мірою ще представниками школи як засіб подолання негативного впливу деяких економічних факторів та умова протидії закону зниження доходності капіталу. Але найбільш широко її положення були розвинені у працях австро-американського економіста Й. Шумпетера [4, с. 500].

Теорія монопольного доходу – пояснює ті ситуації, коли більш високий (додатковий) дохід є наслідком недостатньої конкуренції і навіть монопольного становища підприємства на певних сегментах ринку. Ця теорія дає змогу поєднати ринковий підхід до формування доходу підприємства з виробничим підходом, що базується на факторіальних витратах.

Згідно з цією теорією на реальному ринку завжди спостерігається певний ступінь порушення конкуренції і прояв його монополізації через неоптимальну поведінку окремих його учасників або з інших об'єктивних причин. Підприємства, які досягли

високого рівня монополізації на певних сегментах ринку, через відповідну цінову політику мають змогу забезпечувати отримання додаткового доходу у процесі реалізації своєї продукції [7, с. 699–701].

Дослідження підтверджують, що в економічній літературі ототожнюються поняття «виручка» і «дохід», «дохід» і «прибуток». Виручка, дохід і прибуток тісно взаємопов'язані, однак їхня бухгалтерська сутність різна (рис. 2).

Поняття доходу набагато ширше, оскільки охоплює всю величину знову створеної вартості, тоді як прибуток характеризує лише його частину. Прибуток є вартісною формою додаткового продукту, а дохід – частиною необхідного і додаткового продукту.

Важливою умовою успішного функціонування будь-якого із підприємств є забезпечення прибутковості діяльності. Кожне підприємство зводить свою діяльність до отримання певного позитивного результату – прибутку, на який впливає величина отриманих доходів і понесених витрат.

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується хвилею реформ та нововведень, які охоплюють систему державного регулювання економічних процесів у правовому полі. Відповідно, бухгалтерський облік доходів на сучасних підприємствах не може повноцінно існувати без належного його нормативно-правового забезпечення, що забезпечує інтегрованість національних, корпоративних та особистих інтересів [2, 3].

Нормативно-правове забезпечення обліку – сукупність нормативно-правових актів найвищих гілок влади у державі (законодавчої, виконавчої та представницької міністерств та відомств і кожного підприємства зокрема, які забезпечують повноцінне функціонування та динамічний розвиток бухгалтерського обліку, фінансової звітності й економічного контролю в нашій державі.

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачено два види організаційного регулювання відносин у сфері ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності (рис. 3).

Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні здійснюється з метою створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств, гарантують і захищають інтереси користувачів, а також удосконалення бухгалтерського обліку і фінансової звітності [1].

Питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника чи уповноваженого органу або посадової особи відповідно до законодавства та установчих документів.

Підприємство самостійно:

– визначає облікову політику підприємства;

Рис. 2. Схема взаємозв'язку між виручкою, доходом та прибутком

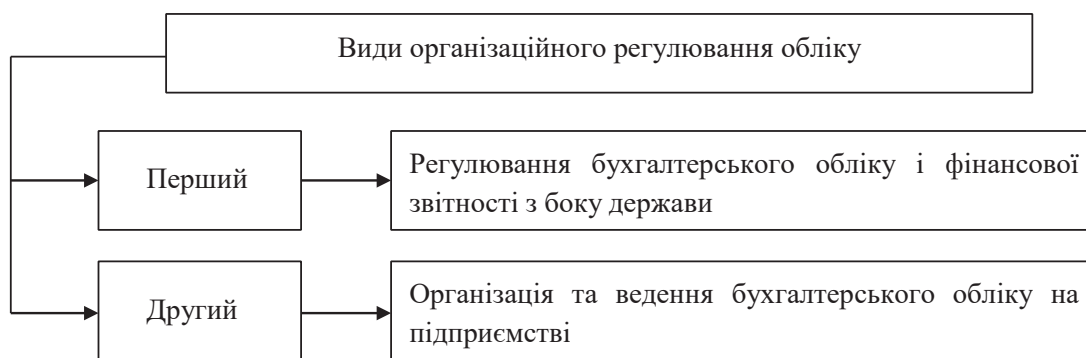

Рис. 3. Організація нормативного регулювання обліку відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»

– обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних;

– розробляє систему і форми внутрішньогосподарського обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів;

– затверджує правила документообігу і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку.

Облік доходів та витрат повинен відображати достовірні дані про досягнутий рівень виробництва для прийняття необхідних управлінських рішень щодо використання засобів та предметів праці для об'єктивної оцінки діяльності. Законодавчі акти регулюють діяльність суб'єктів господарювання у фінансовій, трудовій та господарській сферах, відповідно, облік витрат та доходів підпорядковується чотирирівневій системі документів (рис. 4).

До основних видів нормативно-правового забезпечення обліку доходів підприємств належать:

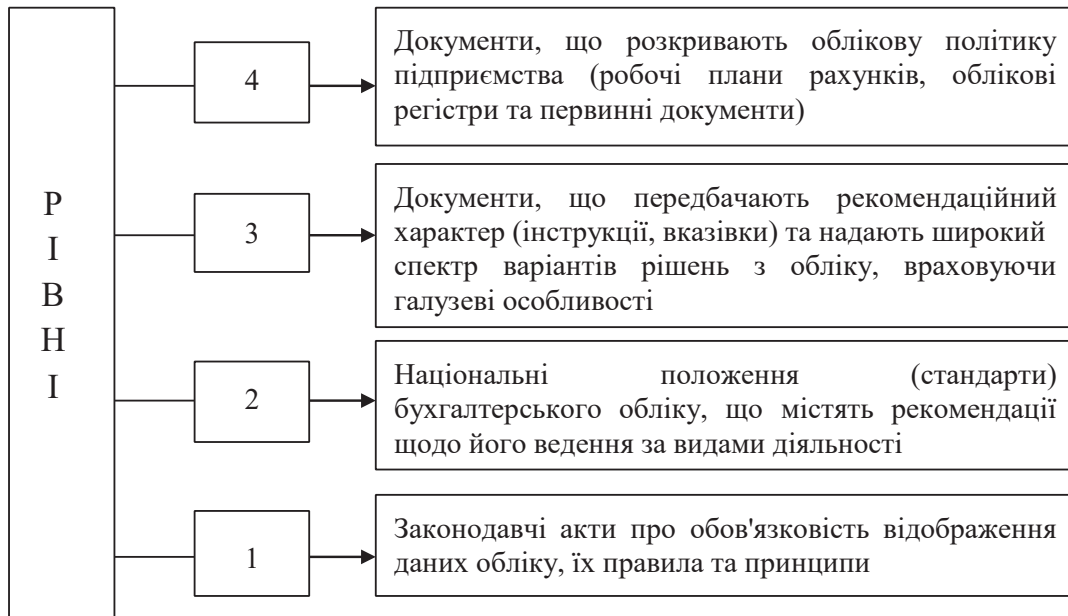

Рис. 4. Система рівнів документального забезпечення обліку доходів

– Закони України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;

– Кодекси України (Податковий, Бюджетний, Господарський, Цивільний);

Виокремлення рівнів нормативно-правового регулювання обліку є не настільки важливим, як дотримання норм чинних законодавчих документів.

Висновки з проведеного дослідження.

Є відмінні та схожі риси в обліку доходів і витрат в Україні та зарубіжних країнах. Тому, як відомо, вже сьогодні Міністерство фінансів України поступово вносить зміни в Національні стандарти, наближаючи їх до міжнародних і скорочуючи розрив між вітчизняною системою обліку та загальноприйнятою європейською. Розгляд сучасних напрямів економічної теорії та її практичної реалізації у господарській діяльності підприємств дає змогу визначити найважливіші характеристики категорії доходу, що притаманні їй у реальних економічних відносинах суб'єктів господарювання: 1) дохід підприємства становить економічний результат його господарської діяльності за певний період часу, що ідентифікується з метою визначення чистого прибутку (збитку) за цей же період; 2) формування доходу характеризує процес отримання підприємством конкретних економічних вигід, спрямованих на збільшення власного капіталу; 3) дохід підприємства є результатом використання ним економічних ресурсів (факторів виробництва).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 18 «Дохід». URL: <http://www.minfin.gov.ua>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Мінфіна України від 07.02.2013р. № 73. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Податковий кодекс України: від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Іфтемічук В.С. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність) : терміни, поняття, персоналії / В.С. Іфтемічук, В.А. Григорьев, М.І. Маниліч, Г.Д. Шутак. – [за наук. ред. Г.І. Башнянина і В.С. Іфтемічука]. К. : Магнолія плюс, 2004. 688 с.
5. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник/ [Ф.Ф.Бутинець, А.М. Герасимович, Г.Г. Кірейцев та інш.] Житомир: ПП Рута, 2007. 726 с.
6. Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т. 1 / [редкол. В.С. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. К.: Видавничий центр Академія, 2000. 864 с.
7. Грузинов В.П. Економіка підприємства (предпринимательская): учебник/ Грузинов В.П. [2-е изд.]. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 795 с.
8. Примак Т.О. Економіка підприємства: навч. посіб./ Т.О. Примак. К.: Вікар, 2001. 178 с.
9. Продіус Ю.И. Економіка підприємства: учебное пособие/ Продіус Ю.И. Х. : Одиссей, 2004. 416 с.
10. Облік доходів сільськогосподарських підприємств: Автореф. дис. канд. екон. наук./ О.А. Подольчук. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»/ УААН, К., 2009. С. 21–23.